

DİYET

Diyet iki kısma ayrılır:

1- Ağırlaştırılmış diyet. Bu, kırk tanesinin karnında yavru olmak üzere yüz devedir. Öldürülenin velisi akli, yani diyet almayı tercih etmişse, kasten öldürme fiilinde bu diyet ödenir. Bu, aynı zamanda kasta benzer öldürmenin de cezasıdır.

2- Ağırlaştırılmamış diyet. Bu ise, yüz deve olup hata ile öldürme ve hataya yol açacak bir şekilde öldürme fiillerinde alınır. Bunun delili, Nesei'nin, Amr b. Hazm'dan yaptığı şu rivayettir. Rasulullah (ﷺ)'in, Yemen halkına yazmış olduğu yazıda şunlar yer almaktadır: **"Mümin bir can(nın öldürülmesin)da yüz deve (fidye) vardır."** Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr ibni Hazm'dan onun da dedesinden Rasulullah (ﷺ)'in Yemen halkına yazdığı yazıda şöyle dediğini rivayet etmektedir:

أَنَّ مَنْ اعْتَبَطَ مُؤْمِنًا قَتْلًا عَنْ بَيْتَةٍ فَبَيْتُهُ قَوْدٌ إِلَّا أَنْ يَرْضَى أَوْلِيَاءُ الْمَقْتُولِ وَأَنْ فِي النَّفْسِ الدِّيَّةَ مِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ **"Bir mümin sebepsiz yere öldürülürse ve beyyine de varsa (katile) kısas uygulanır. Ancak öldürülenin yakınları (diyete veya affa) razı edilmeleri müstesna. Canda yüz deve diyet vardır."**¹

Abdullah b. Amr'dan. Rasulullah (ﷺ) şöyle dedi:

¹ Nesei, K. Kaseme, 4770

أَلَا إِنَّ قَتِيلَ الْعَمْدِ الْخَطِيءَ بِالسُّوْطِ وَالْعَصَا شَبِيهُ الْعَمْدِ فِيهِ مِائَةٌ مِنَ الْإِبِلِ مُغْلَظَةٌ مِنْهَا
 "Şunu bilin ki hata ile öldürme
 kamçı veya sopa ile öldürmedir. Bunda, kırk tanesinin
 yavrusu karnında olmak üzere yüz deve diyet vardır."¹

Diyet develerden alınır, develerin dışındakilerden alınmaz. Çünkü nass, bunlara delalet etmek üzere gelmiştir. Rasulullah (ﷺ)'dan gelen bir nass bulunmaması nedeniyle inekten, koyundan veya diğerlerinden diyet alınmaz.

Ata'nın Cabir'den yaptığı şu rivayete gelince:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي الدِّيَةِ عَلَى أَهْلِ الْإِبِلِ مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ
 وَعَلَى أَهْلِ الْبَقَرِ مِائَتَيْ بَقَرَةٍ وَعَلَى أَهْلِ الشَّاءِ الْقَيْ شَاةٍ وَعَلَى أَهْلِ الْخَلَلِ مِائَتَيْ حَلَةٍ
 "Rasulullah (ﷺ), deve sahiplerine yüz deve, inek sahiplerine iki yüz inek, koyun sahiplerine bin koyun ve elbise sahiplerine de iki yüz elbise vermeyi farz kıldı."²

Bu hadis, Muhammed b. İshak'tan rivayet edilmiş olduğu için zayıf bir hadistir. Muhammed b. İshak, dirayet açısından zayıf birisidir. Zira bir kimsenin, çokça ...den ...dan ile meşhur olması onun sahteliğinden kaynaklanmaktadır. Rivayet zincirinde Ata'nın Cabir b. Abdullah'dan rivayeti yer almaktadır. Muhammed b. İshak'ın Ata'dan rivayet ettiği bilinmediğinden bu rivayet meçhul birisinden yapılan rivayettir. Bu nedenle reddedilir ve istidlal yapılması doğru olmaz. Amr b. Şuayb'ın

¹ Nesei, K. Kaseme, 4717

² Ebu Davud, K. Diyet, 3938

babasından onun da dedesinden rivayet ettiği şu hadise gelince:

قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ مَنْ كَانَ عَقْلُهُ فِي الْبَقَرِ عَلَى أَهْلِ الْبَقَرِ
مِائَتِي بَقْرَةٍ وَمَنْ كَانَ عَقْلُهُ فِي الشَّاءِ عَلَى أَهْلِ الشَّاءِ الْقِي شَاةٍ
"Kimin bir akli (diyeti) varsa, inek sahipleri iki yüz inek, koyun sahipleri de bin koyun öderler."¹

Aynı şekilde bu hadis de zayıftır. Çünkü bu hadisin isnadında Muhammed ibni Raşid ed-Dimeşkı el-Mekhulî yer almaktadır. Bu adam hakkında ise bir çok kişi söz söylemiştir, rivayeti kabul edilmez, reddedilir ve hadisiyle istidlal yapılmaz. Dolayısıyla gelen sahih rivayetlerde yalnızca develerden bahsedilmiş olup deve dışında bir başkası zikredilmemiştir. Zayıf hadislerde yer alan deve dışındaki diyetlerin hiçbir değeri yoktur, bu hadislerle ihticac ve istidlal yapılmaz. Diyetin, hayvanlardan ödenmesi gerektiği zaman bunun, yalnızca develerle tayin edilmesi gerekir. Ancak, "*inek sahiplerine iki yüz inek diyet ödemeyi emretti*" şeklinde Ömer'den yapılan rivayet, Ömer'in uygulaması olup hüccet değildir ve delil olamaz. Zira Ömer'den rivayet edilen hadis, ibni Lehia yoluyla rivayet edilmiştir. İbni Lehia ise, eserlerde muteber bir kişi olarak kabul edilmediği ve reddedildiği için isnadı zayıftır. Ebu Davud'un Amr b. Şuayb'dan onun da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre halifeliği döneminde yaptığı bir konuşmada şunları söylemiştir:

¹ İbni Mace, K. Diyet, 2620

ألا إن الإبل قد علت قال فقرضها عمرُ على أهل الذهب ألف دينار وعلى أهل الورك اثني عشر ألفاً وعلى أهل البقر مائتي بقرة وعلى أهل الشاء ألفي شاة وعلى أهل الحنل مائتي حنة "Şunu biliniz ki artık develer pahalılaşımiş bulunuyor. Diyet miktarları yeniden değerlemeye tabi tutuldu. Altın sahiplerine bin dinar, gümüş sahiplerine iki bin dirhem, inek sahiplerine de iki yüz elbise tayin edilmiştir."¹

Bu ifade, Ömer'in sözü olup delil olmaya elverişli değildir. Sahabenin sözü, şer'î delil sayılmaz. Bu ifade, develerin yeniden değerlendirmeye tabi tutulması hususunda Ömer'in yaptığı bir ictihaddır, diyetin usulü hakkında yapılan sayısal bir tespit değildir. Bu nedenledir ki Ömer'in sözünde: *ألا إن الإبل قد علت قال فقرضها عمرُ على أهل الذهب ألف دينار...Şunu biliniz ki artık develer pahalılaşımiş bulunuyor. Diyet miktarları yeniden değerlemeye tabi tutuldu. Altın sahiplerine bin dinar...* ifadelerini kullanmıştır. Ömer'in bu sözü, develerin yeniden değerlendirmeye tabi tutulması hususunda yaptığı bir ictihaddır. Sahabelerin ictheadları ise şer'î delil değildir.

Diyetin deve ile tespit edilmesi, diyetin temel esaslarından olup bir başka şey ona bedel olarak alınamaz, değerlendirilemez, inek, koyun veya elbise alınamaz. Yalnızca deve alınabilir. Nakit olarak değerlendirmeye tabi tutulamaz. Çünkü onu, bir başka şeyle değerlendirecek şekilde bir nass gelmemiştir. Zira bu, karşılık değil asıl bir diyettir.

¹ Ebu Davud, K. Diyet, 3937

Hayvanlarla ilgili diyetlerin tümünde durum aynıdır, bu da diyetin deve ile ödenmesidir. Parasal diyetin miktarı ise; altında bin dinar, gümüşte ise onki bin dirhemdir. Diyetin altına göre verileceğinin delili Nesei'nin Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan onun da babasından ve dedesinden yaptığı şu rivayettir: "*Altın sahiplerine bin dinar*" Diyetin gümüş ile ödenebileceğinin delili ise İkrime'nin İbni Abbas'tan yaptığı şu rivayettir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَتَلَ رَجُلٌ رَجُلًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِيَّتَهُ اثْنَيْ عَشَرَ أَلْفًا (الطَّبَّيْطَبِيُّ) "Rasulullah (ﷺ) zamanında bir adam bir başka adamı öldürdü ve Nebi (ﷺ) de oniki bin (dirhem diyet) tespit etti."¹

Dolayısıyla öldürülen kimsenin diyeti ya bin dinar altın olarak ya da on ikibin dirhem gümüş olarak ödenmesi gerekir. Nassın altın ve gümüş ifadelerini kullanarak gelmiş olmasından dolayı bunun dışında bir başka nakitle ödenemez. Bu hususta nassa bağlı kalmak lazımdır.

Şer'î dinar, 4,25 gram altın ağırlığındadır. Bu, aynı zamanda şer'î miskalin de ağırlığıdır. Şer'î dirhem ise, 2,975 gram gümüş ağırlığındadır.

Buna göre öldürülen kimsenin diyeti altın cinsinden, 4250 gram altındır. Gümüş olarak ise 35700 gram gümüşdür.

Günümüzde kullanılan kağıt para olarak bu diyet ya bin dinar altının değeri olan 4250 gram altın karşılığı ya

¹ Nesei K. Kasame, 4721; Ebu Davud K. Diyat, 3940; Darimi K. Diyat, 2257

da onikibin dirhem gümüşün değeri olan 35700 gram gümüş karlılığı ödenmesi gereklidir.

Hür olanın, kölenin, erkeğin, kadının, Müslümanın, zimminin diyetleri aralarında herhargi bir fark olmaksızın aynıdır. Erkeğin, kadının, hür kimsenin ve kölenin diyetinin aynı olduğunun delili Rasulullah (ﷺ)'in şu sözleridir:

المُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ "Müslümanlar kanlarında eşittirler."¹

"Mümin bir can(nun öldürülmesin)da yüz deve (fidye) vardır."

عَقْلُ شِبْهِ الْعَمْدِ مُعْتَلِّظٌ "Kasta benzer (öldürmenin diyeti) ağırlaştırılmış (diyettir)"²

أَلَا إِنَّ قَتِيلَ الْخَطَا قَتِيلَ السَّوْطِ وَالْعَصَا فِيهِ مِائَةٌ مِنَ الْإِبِلِ "Şunu bilin ki hata ile öldürme kamçı veya sopa ile öldürmedir. Bunda, yüz deve diyet vardır."³

وَأَنَّ فِي النَّفْسِ الدِّيَّةَ مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ "Canda yüz deve diyet vardır."⁴

Bu deliller genel olup erkeği, kadını, hür kimseyi ve köleyi içeriğine almaktadır. Rasülün, "*kanları birbirine eşittir*" sözü, onların diyetlerinin de eşit olduğunun delilidir. Dolayısıyla hür bir kimsenin diyeti kölenin diyetinden, erkeğin diyeti de kadının diyetin üstün

¹ Ebu Davud, K. Cihad, 2371

² Ebu Davud, K. Diyet, 3956

³ İbni Mace, K. Diyet, 2618

⁴ Nesei, K. Kaseme, 4770

tutularak ayırt edilemez. Hadiste yer alan: "**kasta benzer**" ve "**hata ile öldürme**" ifadeleri, erkeği de kadını da, hür olanı da ve köle olan kimseyi de kapsamaktadır. Yine, "**mümin bir nefiste (canda)**" ve "**nefiste**" ifadelerinde kullanılan "**nefis**" kelimesi; erkeği de, kadını da, hür olanı da ve köleyi de kapsamaktadır. İşte bu deliller, erkeğin, kadının, hür olanın ve kölenin diyetlerinin aynı olduğu ve aralarında fazlalık söz konusu olmadığı sarîh ifadeleridir. Muaz b. Cebel'in Nebî (ﷺ)'den rivayet ettiği: "**Kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır**" hadisi, zayıf bir hadis olup bununla ihticac yapılamaz. Beyhaqî bu hadis hakkında şunları söylemektedir: "*Böyle bir isnad sabit olmaz.*" Beyhaqî'nin mevkuf olarak Ali (ﷺ)'den rivayet ettiği: "*Kadının diyeti, her konuda erkeğin diyetinin yarısıdır*" sözü de sahabe sözü olup şer'î delil sayılmaz. Üstelik İbrahim en-Nehî'den rivayet edilmiş olması nedeniyle senedinde inkita vardır, dolayısıyla reddedilir. Bu nedenle kadının diyetinin, erkeğin diyetinin yarısı olduğunu söyleyenlerin sözleri için sahîh bir delil yoktur. Bu durumda geriye yalnızca genelliğe delalet eden deliller kalmaktadır ve sadece Rasûlün şu sözleri: "**mümin bir nefiste (canda)**" ve "**nefiste**" kadının diyetinin erkeğin diyeti ile aynı olduğu hususunda yeterli ifadelerdir. Kölenin ve cariyenin diyet değeri, ne kadar yükselirse yükselsin bir bütün olarak hür bir kimsenin diyetine ulaşamaz diyenlerin, ne sahîh ne zayıf hadis, sahîh ne de hastalıklı bir rivayet şeklinde olmak üzere kesinlikle hiçbir delilleri yoktur. Bu tür söz söyleyenlerin tamamı ilim ehlinin icmasına dayanmaktadırlar ve şöyle

demektedirler: "İlim ehli icma etti." Oysa ilim ehlinin icmasının hiçbir değeri yoktur ve şer'î delil sayılmaz. Üstelik ilim ehlinin icması genel nasslar karşısında nasıl yer alabilir? Özellikle Rasül (ﷺ)'ün: "**Mümin bir nefiste (canda) yüz deve vardır**", "**Canda yüz deve diyet vardır**" hadislerinde yer alan "**nefis**" kelimesinin köleyi ve cariyeyi de kapsadığını, dünyada herhangi bir kimse inkar edebilir mi? Bu nedenledir ki ilim ehlinin icması ile ihticacda bulunanların sözleri reddedilerek, kölenin ve cariyenin diyeti, hür erkek ve kadının diyetiyle aynı olur.

Zimminin diyetinin, Müslüman'ın diyeti ile aynı olması, diyet hususunda delil olan hadislerin genelliğine, özellikle de Rasül (ﷺ)'ün şu sözüne dayanmaktadır: "**Mümin bir nefiste (canda) yüz deve vardır.**" Hadiste yer alan "nefis" kelimesi kâfiri de Müslümanı da kapsamaktadır. Ancak harbi kâfiri bu genellikten istisna eden ve kanının akıtılmasına cevaz veren nasslar da gelmiştir. Harbi kâfir için diyet yoktur. Dolayısıyla harbi kâfir, bu genellemeden çıkartılarak yalnızca zimmi kâfir bu genellik içerisinde bırakılmıştır. Diğer taraftan zimmi kâfirin diyetinin Müslümanın diyeti gibi olduğuna delalet eden kitaptan ve sünnetten sarih deliller vardır. Kur'an'dan delil, Allahu Teâla'nın şu ayetidir:

"**Şayet** وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ قَدِيمَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ (öldürülen) **kendileriyle aralarında bir anlaşma bulunan kavimdense o vakit ailesine bir diyet vermek...**"¹

¹ Nisa-92

Bu ayetteki istidlal yönü, diyetin herhangi bir şekilde kayıtlınamaksızın "**bir diyet vermek**" şeklinde mutlak olarak gelmiş olmasıdır. Bu mutlak ifade ile, bilinen diyet kastedilmektedir ki bu da Müslümanlar için ödenen diyettir. Sünnetten delil ise Tirmizi'nin İbni Abbas'tan tahrir ettiği şu hadistir:

"Nebi (ﷺ), Amr b. Ümeyye ed-Damiri'nin öldürdüğü beni Amir'den iki kişinin diyetini ödedi. Bu iki kişi ile Nebi (ﷺ) arasında anlaşma vardı ancak Amr'ın bu anlaşmadan haberi yoktu, onların diyetini Müslümanların diyet miktarına göre ödedi."

Beyhaqı Zühri'den şunu tahrir etmektedir: *"Nebi (ﷺ) zamanında Yahudilerin ve Hıristiyanların diyeti Müslümanın diyeti gibiydi. Ebu Bekir, Ömer ve Osman zamanında da böyleydi. Muaviye zamanda ise diyetin yarısı öldürülenin yakınlarına veriliyor diğer yarısı da beytülmalaya kalıyordu. Dedi ki: Sonra Ömer b. Abdülaziz, yarısı ile hükmetti ve Muaviyenin uygulamasını terk etti."*

İkrime, İbni Abbas'dan rivayet etmektedir. Dedi ki: *"Rasulullah (ﷺ), beni Amir'den anlaşmalı olan iki adamın diyetini hür bir müslümanın diyeti gibi ödemiştir."*

Beyhaqı'nın tahririnde şu ifade yer almaktadır: *"Nebi (ﷺ), anlaşmalı iki kişinin diyetini müslümanın diyeti gibi ödemiştir."*

Amr b. Şuayb'dan onun da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre Nebi (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

دِيَّةُ الْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ مِثْلُ دِيَّةِ الْمُسْلِمِ "Yahudi ve Hıristiyanın diyeti müslümanın diyeti gibidir."¹

İbni Ömer'den: "Nebi (ﷺ), zimmiye, müslümanın diyetini ödedi."

Bu hadislerin tamamı, zimminin ve anlaşmalı bir kimsenin diyetinin müslümanın diyeti gibi olduğu hususunda sarıh delillerdir ve ayetin genelliğini teyit etmektedirler. Bu nedenledir ki zimmi bir kimsenin ve anlaşmalının diyeti, aralarında herhangi bir fark olmaksızın müslümanın diyeti gibidir. Ancak kâfirin diyetinin, Müslüman'ın diyetinin yarısı olduğunu ifade eden deliller, bu hadislerle çelişmemektedir. Çünkü o deliller, kâfir hakkında iken bu hadisler zimmi ve anlaşmalı kimseler hakkındadır. Dolayısıyla aralarında herhangi bir şekilde çelişki yoktur. Amr b. Şuayb'dan onun da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre Nebi (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

عَقْلُ الْكَافِرِ نِصْفُ عَقْلِ الْمُؤْمِنِ "Kâfirin diyeti Müslümanın diyetinin yarısıdır."²

Ahmed b. Hanbel'in tahrir ettiği hadiste şu ifadeler yer almaktadır:

قَضَى أَنْ عَقْلَ أَهْلِ الْكِتَابَيْنِ نِصْفُ عَقْلِ الْمُسْلِمِينَ وَهُمْ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى "Rasulullah (ﷺ), iki kitap ehlinin diyetinin müslümanın

¹ Tirmizi, K. Diyet, 1333

² Nesei, K. Kaseme, 4725

diyetinin yarısı olduğuna hükmetti. Onlar, Yahudiler ve Hıristiyanlardır."¹

Ubade b. es-Samit Rasulullah (ﷺ)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor;

"دِيَّةُ الْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ أَرْبَعَةَ آلَافٍ دِرْهَمٍ "Yahudi ve Hıristiyanların diyeti dört bin (dirhem)dir, dört bindir."²

Amr b. Şuayb'dan onun da babasından ve dedesinden yaptığı rivayete göre, Nebi (ﷺ): **"Kitap ehlinin diyetinin müslümanın diyetinin yarısı olduğuna hükmetti."** Bu hadislerin tamamı kâfirin diyetinin müslümanın diyetinin yarısı olduğuna delalet etmekle birlikte, zimmînin ve anlaşmalı bir kimsenin diyetinin, müslümanın diyeti ile aynı olduğunu gösteren diğer hadislerle de çelişmemektedir. Çünkü hadislerde kullanılan: **"kâfirin diyeti"**, **"iki kitap ehlinin diyeti"**, **"Yahudi ve Hıristiyanın diyeti"**, **"kitap ehlinin diyeti"**, ifadeleri; harbi olan kimseyi de zimmiyi de anlaşmalı kimseyi de kapsamına almaktadır. Ancak daha başka hadisler, anlaşmalı kimsenin ve zimminin diyetinin müslümanın diyeti ile aynı olduğunu belirterek tahsiste bulunmaktadır. Dolayısıyla hadislerde yer alan; kâfir, iki kitap ehli, Yahudi ve Hıristiyan ve kitap ehli ifadeleri; anlaşmalı kimseyi ve zimmiyi istisna eden diğer hadislerin delaletleriyle birlikte değerlendirildiği zaman, harbi kâfirleri kastettiği anlaşılır. Bu nedenle de anlaşmalı kimsenin ve zimminin diyetinin müslümanın diyeti ile aynı

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Mükessirin min 'es-Sahabe, 6429

² Tirmizi K. Diyat, 1333

olduğunu bildiren hadisler genellik ifade eden diğer hadisleri tahsis etmektedirler. Dolayısıyla genel nitelikteki bu hadisler, zimmilerin ve anlaşmalıların diyetinin, müslümanın diyetinin yarısı olduğuna delil olma özelliğine sahip olamazlar, yalnızca harbi kimseler için delil olabilirler.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Biz, nerede bulursak bulalım harbi kâfiri öldürmekle emrolduğumuz ve kanı da heder olduğu halde nasıl olur da diyeti, müslümanın diyetinin yarısı olur? Bu soruya şöyle cevap verilir: Nerede bulursak bulalım öldürmekle emrolduğumuz ve kanı da heder olan harbi kâfir, kendisine savaş ilan ettiğimiz, yani kendileri ile bizim aramızda fiilen savaş durumunun var olan kimselerdir. Tıpkı Rasulullah (ﷺ) ile Kureyş arasında olduğu gibi. Fakat, bizimle kendileri arasında fiilen savaş durumunun söz konusu olmadığı harbî kâfirleri ise bulduğumuz yerde öldürmekle emrolunmadık. Devlet veya cemaat olarak onları öldürmemiz bir takım şartların varlığına bağlıdır. Önce onları topluca İslâm'a çağırırız. Bunu kabul etmezlerse cizye vermeye çağırırız, bunu da kabul etmezlerse onlarla savaşırız. Rasulullah (ﷺ) ile Kureyş dışında kalan diğer kabileler arasındaki durum böyleydi, aralarında fiilen savaş durumu yoktu. Ancak bununla birlikte onlar harbi kâfirlerdi. Müslümanlar, Kureyşle yaptıkları savaş esnasında ve Tevbe suresinin inmesinden önce bu kabileleri buldukları yerde öldürmüyorlardı. Bizimle kendileri arasında henüz savaş ilan edilmemiş olan bu kâfirlerle Müslümanlar, karışık bir halde bulunabiliyorlardı. İşte hadislerde diyeti müslümanın

diyetinin yarısı olan kimseler bu kâfirlerdir. Örneğin bizimle İngilizler arasında fiili bir savaş söz konusu olursa, bizler, nerede bulursak bulalım onları öldürmek ve kanlarını akıtmak durumundayız. Ancak bizimle Almanya arasında fiilen savaş durumu söz konusu olmazsa ve aramızda herhangi bir şekilde anlaşma da yoksa biz, herhangi bir Almanı bulduğumuz yerde öldürmeyiz. Çünkü Almanlarla bizim aramızda fiili bir savaş durumu söz konusu değildir. Öyleyse onların kanı heder edilemez, akıtılamaz. Şayet bir Müslüman, bunlardan bir kâfiri öldürecek olursa, müslümanın yarım diyet ödemesi gerekir, fakat kâfire karşılık kısas gereği Müslüman öldürülmez. Dolayısıyla kâfirin diyetinin müslümanın diyetinin yarısı olduğuna işaret eden hadisler, bizimle kendileri arasında fiilen savaşın söz konusu olmadığı kimseler hakkındadır. Fiilen savaş durumu söz konusu olduğunda ise, kanının akıtılması yani öldürülmesi helal olmuş demektir. Yine; anlaşmalı kimsenin diyetinin müslümanın diyeti ile aynı olduğunu bildiren hadisler, zimmilere ve kendisine eman verilmiş kimselere hastır. Böylece zimminin ve anlaşmalının diyetinin müslümanın diyeti ile aynı olduğu açığa çıkış bulunmaktadır.

Diyeti Ödemekle Yükümlü Olanlar

Diyeti kimin ödemesi gerektiği hususunda birtakım detaylar vardır:

Kasten öldürme durumunda diyet, âkile tarafından değil, katilin malından ödenir. Amr b. el-Ahvas'tan rivayet edildiğine göre Veda haccında Rasulullah (ﷺ)'ın şöyle dediğine şahit olmuş:

لا يَجْنِي جَانٌ إِلَّا عَلَى نَفْسِهِ لَا يَجْنِي وَالِدٌ عَلَى وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ عَلَى وَالِدِهِ
"Her bir canı ancak kendi aleyhine cinayet işler. Baba, çocuğunun aleyhine cinayet işlemez, çocuk da babası aleyhine cinayet işlemez."¹

Haşhaş el-Anberi'den: Dedi ki:

أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعِيَ ابْنٌ لِي قَالَ فَقَالَ ابْنُكَ هَذَا قَالَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ
 لا يَجْنِي عَلَيْكَ وَلَا تَجْنِي عَلَيْهِ **"Beraberimde oğlum ile birlikte Nebi (ﷺ)'ye geldim ve bana: bu senin oğlun mudur? diye sorunca ben de evet, dedim. Sonra şöyle dedi: Şunu bil ki; oğlun, senin aleyhine cinayet işlemez sen de onun aleyhine cinayet işlemezsin"**²

İbni Mes'ud'dan: Rasulullah (ﷺ), buyurdu ki:

لا يُؤْخَذُ الرَّجُلُ بِجَرِيرَةِ أَبِيهِ وَلَا بِجَرِيرَةِ أَخِيهِ
"Adam, ne babasının ne de kardeşinin suçu nedeniyle alınmaz (cezalandırılmaz)."³

Bu hadisler, kasten öldürme olayında öldürülenin diyetinin katilin âkilesine yüklenemeyeceğinin delilidirler. Öldürme olayının itiraf edilmesi durumunda da katilin

¹ İbni Mace, K. Diyet, 2659

² Ahmed b. Hanbel, Müs. Kufiyin, 18257

³ Nesei, K. Tahrimü Dem, 4058

diyettini âkilesi yüklenmez. Ubade b. es-Samit'ten: Rasulullah (ﷺ) buyurdu ki:

"İtiraf edilen bir şeyin (cinayetin) diyetinden âkileye yüklemeyiniz."

Ömer'den: Dedi ki: "**Âkile; kasten öldürmenin, kölenin, sulhun ve itiraftın bedelini ödemez.**"

İbni Abbas'tan: Dedi ki: "**Kasten öldürenin, sulhen tespit edilenin, itiraf edilenin ve kölenin diyetini âkile yüklenmez.**"

Kasten öldürme dışında kalan öldürme olaylarında; kasta benzer öldürme, hatayla öldürme ve hata yerine geçecek şekilde öldürme fiillerinin diyeti ise âkileye yüklenir.

Kasta benzer öldürme olayında diyeti, âkilenin üstlenmesi gerektiğinin delili Ebu Hüreyre'den rivayet edilen şu hadistir:

اقتتلت امرأتان من هذيل فرمت إحداهما الآخرى بحجر فقتلها وما في بطنها فاختموا إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقصى أن دية جنيها غرة عبد أو وليدة وقضى أن دية المرأة على عاقبتها "Hüzeyl kabilesinden iki kadın birbirleriyle kavga ettiler. Biri diğerine taş atarak kadını da karnındaki çocuğu da öldürdü. Nebi (ﷺ), ceninin diyetinin, kadın veya erkek köle olarak hükmetti. Kadının diyetini de âkilesine yükledi."¹

¹ Buhari, K. Diyet, 6399

Taş atarak öldürmenin, kasta benzer öldürme kapsamında yer aldığı bilinen bir şeydir. Çünkü taşla öldürme, genellikle öldürücü olmayan öldürme türlerinden sayılmaktadır.

Hatayla ve hata yerine geçecek şekilde öldürmelerde diyetin âkile tarafından ödenmesinin delili, Cabir'den yapılan şu rivayettir:

أَنَّ امْرَأَتَيْنِ مِنْ هُدَيْلٍ قَتَلَتْ إِحْدَاهُمَا الْآخْرَىٰ وَكُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا زَوْجٌ وَوَلَدٌ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتَ الْمُقْتُولَةِ عَلَىٰ عَاقِلَةِ الْقَاتِلَةِ وَبِرًّا زَوْجَهَا وَوَلَدَهَا قَالَ فَقَالَ عَاقِلَةُ الْمُقْتُولَةِ مِيرَاثُهَا لَنَا قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا مِيرَاثُهَا لِزَوْجِهَا وَوَلَدِهَا "Hüzeyl kabilesinden iki kadından biri diğerini öldürmüştü. Bunlardan her ikisinin de kocası ve birer oğlu vardı. Rasulullah (ﷺ), öldürülen kadının diyetini öldürenin âkilesine yükledi, kocasını ve oğlunu bu külfetten uzak tuttu. Bunun üzerine öldürülenin âkilesi, ölenin mirası da bize aittir dediler. Nebi (ﷺ): **Hayır! Mirası kocasına ve çocuğuna aittir, buyurdu.**"¹

Yine Nebi (ﷺ)'nin; "**Hatanın (ile öldürmenin) diyetini âkilenin ödemesi gerektiğine hükmettiği**" sahihtir.

Bu naslar, hata ile öldürmenin diyetinin âkileye ait olduğunun delilleridir. Hata yerine geçecek şekilde öldürmelerde de hüküm aynıdır, çünkü bu da bir tür hata ile öldürmedir.

¹ Ebu Davud, K. Diyet, 3962

Âkile ise, yalnızca asabeden¹ meydana gelmektedir. Asabenin dışında kalanlar; kardeşler, anne ve diğer zevilerham ve koca, âkileden sayılmazlar. Âkile, erkeğin asabesinden meydana gelmektedir. Onlar; kardeşleri, amcaları ve onların çocuklarıdır. Babası ve çocukları ise âkileden sayılmazlar. Bunun nedeni, asabenin ancak mirasın geri kalan kısmına mirasçı olan kimselerden oluşmasıdır. Amr b. Şuayb, babasından onun da dedesinden yaptığı rivayette şöyle denmektedir:

وَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ عَقَلَ الْمَرْأَةَ بَيْنَ عَصَبَتَيْهَا مَنْ كَانُوا لَا يَرْتُونَ مِنْهَا شَيْئًا إِلَّا مَا فَضَّلَ عَنْ وَرَثَتِهَا وَإِنْ قُتِلَتْ فَعِاقِلُهَا بَيْنَ وَرَثَتِهَا
 "Rasulullah (ﷺ) bir meselede şu şekilde hüküm verdi: **Kadının âkli (diyeti), kim olurlarsa olsunlar asabeleri arasından ödenir. Bunlar (asabe), kadının mirasından kalanın dışında mirasa sahip olmazlar. Kadın, öldürülürse diyeti varisleri arasında paylaşılır.**"²

Baba ve çocuklar, asabe açısından değil asli yönden mirasa sahip olurlar. Yine Rasulullah (ﷺ), diyeti âkileye yüklerken çocuğa diyetten bir şey yüklememiştir. Cabir'den:

أَنَّ امْرَأَتَيْنِ مِنْ هَذَيْلٍ قَتَلَتْ إِحْدَاهُمَا الْإِخْرَى وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا زَوْجٌ وَوَلَدٌ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِيَةَ الْمَقْتُولَةِ عَلَى عَاقِلَةِ الْقَاتِلَةِ وَبِرًّا زَوْجِهَا وَوَلَدِهَا قَالَ فَقَالَ عَاقِلَةُ الْمَقْتُولَةِ مِيرَاثُهَا لَنَا قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا مِيرَاثُهَا لِرِزْوَجِهَا وَوَلَدِهَا "Hüzeyl kabilesinden iki kadından biri diğerini öldürmüştü. Bunlardan her ikisinin de kocası ve birer oğlu

¹ Asabe: Baba tarafından akrabalar, erkek tarafı hısımlar, uzak akraba.

² Ebu Davud K. Diyat, 3955

vardı. Rasulullah (ﷺ), öldürülen kadının diyetini öldürenin âkilesine yükledi, kocasını ve oğlunu bu külfetten uzak tuttu. Bunun üzerine öldürülenin âkilesi, ölenin mirası da bize aittir dediler. Nebi (ﷺ): **Hayır! Mirası kocasına ve çocuğuna aittir, buyurdu.**"¹

Bu hadis, Rasülün çocuğu âkileden saymadığı hususunda sarih bir nasıttır. Baba da çocuk gibidir, yani âkileden sayılmamaktadır. Çünkü çocuğun malı, aynı zamanda babanın malı sayıldığından baba, aynı anlam içerisinde yer almaktadır. Zira Nebi (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

أَنْتَ وَمَالِكَ لِأَبِيكَ "Sen ve malın babana aittir."²

Bu nedenle baba ve oğul, diyet hususunda âkileden sayılmazlar. Öyleyse âkile, baba ve oğul dışında kalan asabenin tümüdür.

Âkilesi olmayan kimsenin diyeti ise, Hayber'de öldürülen kimse ile ilgili olarak Sehl b. Haşme'nin rivayet ettiği şu hadise göre beytülmalдан alınır. "Nebi (ﷺ), onun aklini (diyetini) kendi yanından ödedi." Amr b. Şuayb hadisinde ise şu ifadeler yer almaktadır: "Zekat develerinden yüz deve ödedi."

Diyetin âkile tarafından tazmin edilmesi görünüşte; فَعَقَلَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عِنْدِهِ "Hiçbir kimse bir

¹ Ebu Davud, K. Diyet, 3962

² İbni Mace K. Ticaret, 2282-83, Ahmed b. Hanbel, 6608

başkasının yükünü yüklenmez"¹ ayetine muhalif olduğu sanılabilir. Ancak bu ayet, geneldir. Hadisler ise diyetin âkile tarafından ödenmesi gerektiğini bildirerek ayeti tahsis etmiş ve böylece de ayetin genelliğinden istisna edilmiştir. Ayetin sünnetle tahsis edilmesi ise caizdir gerçekleştiğinde de şüphe yoktur.

Özetle; kasta benzer öldürmenin, hatayla öldürmenin ve hata yerine geçecek şekilde öldürme olaylarında diyeti âkilenin ödemesi gerekmektedir. Varislerin (çocukların, babanın ve kocanın) bir şey ödemeleri gerekmez, diyeti yalnızca âkile üstlenir. Erkeğin âkilesi, onun yakınlarıdır: Kardeşleri, amcaları, üçüncü dedeye kadar olan amcalarının çocuklarıdır. Diyetin ödenmesine asabenin en aşağısından başlanır. Onlar ödemekte aciz iseler yakınlık sırası takip edilir. Önce neseb açısından sonra da sebep yönünden en yakın hür erkek mükellefle bu yakınlık sırası takip edilir. Diyeti ödemesi gereken kimseler bunlardır. Şayet bunlar ödemekte aciz kalırlarsa diyet, beytülmal tarafından ödenir. Âkilenin tamamından eşit bir şekilde; ancak gücü olandan alınır, ödeme gücü olmayandan alınmaz. Alınan bu diyet ise yalnızca öldürülenin varislerine verilir, âkileye diyetten hiçbir şey verilmez.

Zira yukarıda geçen Cabir hadisi buna işaret etmekteydi:

فَقَالَ عَاقِلَةُ الْمُقْتُولَةِ مِيرَاثُهَا لَنَا قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا مِيرَاثُهَا لِزَوْجِهَا وَوَلَدِهَا " *Bunun üzerine öldürülenin âkilesi,*

¹ Buhari, K. Cizyeti ve 'l-Mevadiatü, 2937

ölenin mirası da bize aittir dediler. Nebi (ﷺ): **Hayır! Mirası kocasına ve çocuğuna aittir, buyurdu.**¹

Ceninın Diyeti

Hamile bir kadına vurulur ve aldığı darbe nedeniyle de karnındaki cenin düşürürse; düşen cenin ister ölmüş olsun isterse ölmemiş olsun, vuran kimsenin, ceninin diyetini ödemesi gerekir. Ceninin diyeti erkek veya kadın köledir. Erkek veya kadın köle bulunmazsa on deve ödenmesi gerekir. Diyetin ödenmesinin gerekliliği Muğire'den yapılan şu rivayettir:

أَنَّ امْرَأَةً ضُرِبَتْهَا امْرَأَةٌ بَعْمُودٍ فَسَطَّاطٍ فَمَاتَتْهَا وَهِيَ حَبْلَى فَأَتَى بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَضَى فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَصَبَةِ الْقَاتِلَةِ بِالْأَدْيَةِ وَفِي الْجَنِينِ غُرَّةً فَقَالَ عَصَبَتُهَا أَنْدِي مَنْ لَا طَعِيمَ وَلَا شَرِبَ وَلَا صَاحَ فَاسْتَهَلَّ مِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ فَقَالَ "Kadının birine kuması çadır direği ile vurdu ve hamile olduğu halde onu öldürdü. Dava Nebi (ﷺ)'ye getirildiğinde kadının diyetinin katilin asabesine ait olduğuna, ceninin diyetinin de gurre (erkek veya kadın köle) olduğuna hükmetti. Bunun üzerine katilin asabesi şöyle dedi: Hiçbir şey yemeyen, içmeyen, ağlamayan ve sesi çıkmayan çocuğa da mı diyet ödeyeceğiz, diyerek itiraz ettiler. Bunun üzerine peygamber (ﷺ), (itirazlarındaki kelimelerin seci'lerine bakarak): Bedevilerin seci'leri gibi seci mi yapıyorsunuz?" diye cevap verdi.²

¹ Ebu Davud, K. Diyet, 3962

² Ahmed b. Hanbel, Müs. Kufiyin, 17446

İbni Abbas Hamale b. Malik kıssası ile ilgili olarak şöyle der:

فَاسْقَطْتُ غَلامًا قَدْ نَبَتَ شَعْرُهُ مِيتًا وَمَاتَتِ الْمَرْأَةُ فَقَضَى عَلَى الْعَاقِلَةِ الدِّيَةَ فَقَالَ
عَمَّهَا إِنَّهَا قَدْ اسْقَطَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ غَلامًا قَدْ نَبَتَ شَعْرُهُ فَقَالَ أَبُو الْقَاتِلَةِ إِنَّهُ كاذِبٌ إِنَّهُ وَاللَّهِ
مَا اسْتَهَلَ وَلَا شَرِبَ وَلَا أَكَلَ فَمِثْلُهُ يُطَلُّ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْجَعِ كَسْجَعِ
الْجَاهِلِيَّةِ وَكَهانتها إِنَّ فِي الصَّبِيِّ غَرَّةً "Saçları bitmiş olan bir çocuk
ölü olarak düşürüldü ve kadın da öldü. Bunun üzerine
Nebi (ﷺ), âkilenin diyet ödemesine hüküm verdi. Kadının
amcası şöyle dedi: Ya Nebiyallah! Çocuğun saçları
çıkmişti, deyince, öldürülenin babası şöyle dedi: Şüphesiz
ki yalan söylüyor. Allah'a yemin olsun ki onun ne sesi çıktı
ne de bir şey içti, türünden itirazlarda bulundu. Bunun
üzerine Nebi (ﷺ): Cahiliye seci'si mi yapıyorsunuz, dedi
ve çocuktan dolayı diyet ödedi."

Bu rivayetlerin tamamı, ceninde diyet ödemenin gerektiğinin delilleridir. Diyetin ğurre, yani erkek veya kadın köle olduğunun delili ise Ebu Hüreyre'den yapılan şu rivayettir:

قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنِينِ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي لِحْيَانَ سَقَطَ مِيتًا
بِغَرَّةٍ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ "Beni Lihyan'dan bir kadının ölü olarak
düşürülen cenini için erkek veya kadın köle, ğurre
ödenmesine hükmetti."¹

Bir başka rivayet ise şöyledir:

فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَضَى أَنْ دِيَةَ جَنِينِهَا غَرَّةٌ عَبْدٍ أَوْ
وَلِيدَةٍ "Aralarında çekiştiler, konuyu Rasulullah (ﷺ)'a

¹ Buhari, K. Feraid, 6243

*getirdiklerinde cenin diyeti olarak ğurre: erkek veya kadın köle ödenmesine hükmetti."*¹

Erkek veya kadın köle bulunmadığı zaman on deve verilmesi, İbni Asım'dan gelen şu rivayete dayanmaktadır; *"Onun için erkek veya kadın köle vardır. Dedi ki: (Bulamazsa) On deve vardır. Dediler ki: Bunların hiçbirini bulamazsa, Lihyan oğullarının zekatlarından öderiz dedi ve ona yardım etti."*²

¹ Buhari, K. Diyet, 6399

² Buhari, K. Feraid, 6243